

ПОЛІТИЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК РЕСУРС ДЕМОКРАТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Події останніх місяців в Україні як ніколи актуалізували проблему консолідації українського суспільства. У зв'язку з цим монографія Н. П. Пашиної¹ є дуже своєчасною й актуальною для української політичної науки і практики.

Слід зазначити, що політична ідентичність стала предметом дослідження українських учених порівняно недавно — в першому десятилітті ХХІ ст. Інтерес дослідників до проблем політичної ідентичності був обумовлений суперечливою практикою суспільно-політичного розвитку та труднощами трансформації політичного режиму в Україні. Теоретико-методологічний фундамент вивчення політичної ідентичності в Україні було закладено у рамках дослідження проблем етнополітики, процесів націостановлення й державотворення.

Особливістю рецензованої роботи є те, що дослідження політичної ідентичності здійснюється автором з точки зору впливу політичної ідентичності на процес формування консолідованої демократії, політична ідентичність розглядається як ресурс демократичної трансформації українського суспільства [с. 63–82].

Структура монографії є класичною для наукових робіт такого рівня, методично і логічно обґрунтованою. Викликає похвалу і повагу кількість виносів і великий бібліографічний перелік використаних робіт українських та зарубіжних авторів.

Безумовною заслугою автора є широка емпірична база монографічного дослідження, яка представлена у першу чергу нормативно-правовими актами України та комплексними дослідженнями українських соціологічних центрів, таких як: Інститут соціології НАН України, Центр Разумкова, Центр соціальних та маркетингових досліджень Социс, соціологічна група «Рейтинг» та іншими аналітичними матеріалами українських та зарубіжних дослідників. Усе це дозволило автору уникнути суб'єктивізму в оцінюванні стану політичної ідентичності українських громадян і претендувати на об'єктивність висновків.

¹ Пашина Н. П. Формування політичної ідентичності в умовах демократичної трансформації українського суспільства : монографія / Н. П. Пашина. – Луганськ : Ноулідж, 2013. – 416 с.

У межах дослідження автору вдалося вирішити такі задачі, як: аналіз когнітивних аспектів феномену політичної ідентичності, дослідження формування концепту політичної ідентичності і визначення її ролі у демократичній трансформації суспільства; аналіз методологічного інструментарію та категоріальних параметрів дослідження політичної ідентичності; системно-факторний аналіз розвитку політичної ідентичності в період трансформації українського суспільства; розробка стратегії розвитку політичної ідентичності в Україні та механізмів формування державницької ідентичності як найбільш прийнятної моделі консолідованої політичної ідентичності на сучасному етапі розвитку українського суспільства та ін.

У роботі знайшла своє висвітлення ціла низка аспектів щодо характеристики кризи політичної ідентичності в сучасній Україні [с. 170–185; 288–289]. Криза політичної ідентичності в Україні, підкреслює автор, супроводжується по силенням боротьби і конфліктністю ідентичностей, обумовлених об'єктивними і суб'єктивними факторами. Тому українська держава, вважає автор, має цілеспрямовано формувати спільну ідентифікацію громадян шляхом заходів внутрішньої та зовнішньої політики. Проблеми формування загальних орієнтирів розвитку країни, їх актуалізація та агрегація в межах політичного курсу сьогодні, на думку Н. П. Пашиної, повинні стати провідним завданням публічної політики.

Спираючись на роботи таких відомих авторів, як Т. Карозерс, Р. Дарендорф, А. Лейпхарт, С. Хантінгтон та ін., автор підкреслює, що особливу роль у конфліктах ідентичностей у «розколотих» суспільствах відіграють соціокультурні фактори, а процеси консолідації та демократизації проходять більш болісно і менш успішно. Тому Н. П. Пашина у своїй роботі піднімає дискусійні питання про наявність потенціалу для формування загальнодержавної колективної політичної ідентичності в Україні та можливості запозичення успішного зарубіжного досвіду політики ідентичності в полікультурних, поліконфесійних державах. На ґрунті вдало дібраного доказового матеріалу автор доходить висновку, що політика ідентичності може бути достатньо ефективною, а поліетнічність населення України не є абсолютною

перешкодою у формуванні колективної загальнодержавної ідентичності [с. 293].

Складнощі у вирішенні питань політики ідентичності, які пов'язані з полікультурністю в Україні, на думку автора, свідчать про те, що в сучасній Україні відбуваються одночасно декілька процесів: становлення нації-держави і перехід до держави-нації, що супроводжується пошуком компромісу між етнічною та громадянською концепціями держави і нації, демократизація та модернізація всієї суспільної системи, що безумовно ускладнює консолідацію суспільства [с. 296].

Автор робить важливий для сучасної політики висновок, що в полікультурному, поліконфесійному і полілінгвістичному українському суспільстві основою політики ідентичності повинні бути демократичні цінності, демократичні принципи вирішення конфліктів ідентичностей. Це, у свою чергу, передбачає, по-перше, що державні інститути є легітимними і їхня діяльність має правовий характер; по-друге, демократичні принципи і цінності поділяються більшістю населення [с. 297].

Слід погодитися з автором, що якщо мова йде про ідентичність не по «крові» і без примусу, а як про конструкти і на основі «визнання», вона має бути привабливою. Тобто політика ідентичності має бути спрямована на формування позитивного іміджу держави у всіх сферах її діяльності. Тому завданнями політики ідентичності української держави є не тільки вирішення конфліктів ідентичностей, пов'язаних із соціокультурними, етнічними та мовними проблемами, а й вирішення таких проблем, як бідність, соціальна нерівність, соціальне відторгнення, які породжують не менш гострі конфлікти ідентичностей, а також негативно позначаються на іміджі держави та консолідації громадян навколо демократичних перетворень [с. 217; 300].

Новизною відрізняється низка положень, запропонованих Н. П. Пашиною. Зокрема, взаємозв'язок між формуванням держави-нації, політикою ідентичності та консолідованою демократією. Заслугове на увагу розробка державної програми формування загальнодержавної ідентичності в Україні та запропонована модель «державницької ідентичності» на основі демократичних цінностей та «державницького» патріотизму. Нова модель ідентичності, підкреслює автор, потребує механізмів громадянської, а не етнічної інтеграції людей, об'єднання їх навколо усвідомлення єдності державно-політичного та культурно-ціннісного простору. Вона має бути демократичною основою об'єднання безлічі ідентичностей, присутніх в українському суспільстві.

Внеском автора в політичну науку є особисте визначення категорій «політична ідентичність», «політика ідентичності», «державна політика ідентичності», а також запропонована періодизація розвитку концепту політичної ідентичності в зарубіжній і вітчизняній науці. Викликає інтерес особисте бачення автора на завдання та функції політики ідентичності, стратегія політики ідентичності у сучасних мас-медіа, у тому числі в Інтернеті, тощо.

Автором запропоновано найважливіші напрямки політики ідентичності в сучасній Україні та визначені основні умови її реалізації: підвищення легітимності влади на основі зміцнення її правових основ, діалогічність і суспільний консенсус щодо цілей і цінностей українського суспільства та ін. Домінуюче значення в цих процесах, на думку автора, має компроміс еліт і їх бажання консолідувати суспільство навколо демократичних цінностей [с. 301–302].

У висновку необхідно відзначити високий професійний рівень викладення теоретико-методологічних і практичних аспектів проблем формування політичної ідентичності в період трансформації українського суспільства. Висновки і пропозиції Н. П. Пашиною заслуговують на увагу законодавчих та виконавчих органів влади, політичних партій, окремих політиків і громадських організацій у рамках формулювання ініціатив щодо активізації процесу формування консолідованої демократії в Україні.

І. О. Поліщук,

доктор політичних наук, професор

